

Kunnskaps- og integreringsdepartementet (KD)
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Saksbehandler: Anne Elin Kleva, Redd Barna

10. april 2018

Barns rett til å bli hørt når man har gjort noe ulovlig

FNs barnekonvensjon, som gjelder som norsk lov, slår fast at alle barn har rett til å uttrykke og få vektlagt sine synspunkter i alle saker som angår dem. Undertegnende er en rekke elev- og lærlingombud, mobbeombud og organisasjoner som er bekymret for at elever som blir straffet med bortvisning ikke i tilstrekkelig grad blir hørt eller tatt på alvor i forkant av slike inngripende beslutninger.

Vi vil derfor anmode Kunnskapsdepartementet om å gjennomgå bestemmelsene i opplæringsloven med tanke på å styrke regelverket slik at alle elever får sine grunnleggende rettigheter ivaretatt uavhengig av hvilken skole de går på.

Bortvisning er den eneste sanksjonen som er nevnt i opplæringsloven. Utdanningsdirektoratet skriver i sitt Rundskriv om Ordensreglement Udir-8-2014:

Forarbeidene til opplæringsloven omtaler bortvisning som skolesamfunnets mest alvorlige og inngripende reaksjon overfor forseelser. En bortvisning innebærer nemlig at elevens rett til opplæring settes til side, selv om det er for en avgrenset periode.

I samme rundskriv står det videre at bortvisning er «en svært lite hensiktsmessig reaksjon overfor elever med atferdsvansker.» Vi som står bak dette brevet vet at mange skoler ofte bruker bortvisning som konsekvens ved uønsket adferd.

Flere elever forteller at de ikke har fått uttrykt sine synspunkter eller at skolen ikke har hørt på dem eller vektlagt deres meninger i forkant av alvorlige sanksjoner som bortvisning. Dette har kommet fram gjennom spørsmål om rettigheter på ung.no eller direkte til Elev- og lærlingombudet i Oslo.¹ Dette er særlig bekymringsfullt da denne typen sanksjoner er svært inngripende for den eleven det gjelder. I slike tilfeller er det desto viktigere at elevens rett til å bli hørt og få vektlagt sine synspunkter blir ivaretatt.

Skolen er pliktig til å høre eleven

Barnekonvensjonens artikkel 12 slår klart fast at alle barn har rett til å bli hørt i enhver saksbehandling som angår barnet. Barnekonvensjonen er gjort til norsk lov, og ved motstrid har barnekonvensjonens bestemmelser forrang. Forvaltningsloven § 17 gir eleven rett til å uttale seg, og den gir skolen en plikt til å høre eleven i tråd med plikten til å opplyse saken. Elevens rett til å forklare seg er videre tatt inn i opplæringslovens § 9A-10 tredje ledd; «Før det blir teke avgjerd om tiltak, har eleven rett til å forklare seg munnleg for den som skal ta avgjerda.»

Retten til å bli hørt omfatter også retten til å klage. Bortvisning er et enkeltvedtak etter forvaltningsloven § 2, og eleven og foresatte har derfor både rett til å uttale seg før slikt vedtak fattes, og rett til å klage.

¹ Se eksempler på spørsmål her: <https://www.ung.no/sok/?q=bortvisning&type=oss>

Fordi bortvisningen ofte iverksettes med en gang, går eleven glipp av undervisning og får udokumentert fravær. Hvis eleven klager og får medhold, slettes fraværet. En problemstilling som oppstår er hvorvidt eleven også får anledning til å få erstattet tapt undervisning. Etter vår mening må eleven få en slik mulighet hvis de får medhold.

Hva er elevens beste i disse sakene?

Hensynet til medelever og ansatte veier ofte tungt når en elev bortvises. Men etter barnekonvensjonens tredje artikkel, skal det enkelte barnets beste være et grunnleggende hensyn ved alle avgjørelser som berører et barn. Dette gjelder også elever som har problemer med atferd.

Det er viktig å huske på i disse sakene at elever som skaper uro og/eller handler på en måte som oppleves som aggressiv, ofte har det problematisk hjemme og dermed selv er i en sårbar situasjon. Vi er bekymret for om skoler tar for lett på denne delen av vurderingen. En barnets beste vurdering er i liten grad dokumentert i enkeltvedtakene vi har sett.

Ved bortvisning mister elever verdifull undervisning og samvær med sine medelever.

Med fraværsgrensa vil en bortvisning fort bety flere dagers ugyldig fravær. Hvis eleven har litt fravær fra før, vil eleven kunne bryte fraværsgrensen etter bortvisningen. En bortvisning vil dermed kunne redusere sjansen for at eleven består skoleåret.

Vi mener dette er perspektiver som må med i en vurdering av elevens beste i hver enkelt sak.

Tilbake etter bortvisning – Hva nå?

Bortvisning er en sanksjon som blir brukt for å skremme den som begår bruddet på ordensreglementet fra å gjøre det igjen, og for at fellesskapet skal avskrekkes fra å gjøre det samme. Skolen markerer også at noe blir gjort, at de tar det på alvor og har kontroll. Eleven må «bøte for ugjerningen» og får «gjort opp for seg». Bortvisningen kan altså både ha et preventivt element og et gjengjeldelseelement. Men den bidrar ofte ikke til å løse konflikten som ligger til grunn for bortvisningen.

Undertegnende ønsker at departementet tar en vurdering av hva formålet med sanksjonen skal være, og om det er mulig å tenke på andre sanksjoner enn bortvisning, som heller bidrar til ansvar, forsoning, læring, modning, atferdsendring og innenforskap?

Skolen har et ansvar som samfunnsaktør og kriminalitetsforebygger. Hvis vi ser til justissektoren, så legges det vekt på ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, der tanken er at sosial kontroll gjennom tett oppfølging skal erstatte fysisk kontroll, for eksempel fengsel. Konfliktrådet har ansvar for oppfølgingen. Metoden som blir brukt er gjenopprettende prosess som kort går ut på at partene i konflikten skal prate sammen for å komme fram til en løsning alle er fornøyd med. Resultatene fra Konfliktrådet er gode og i justissektoren brer gjenopprettende tilnærming om seg med gode erfaringer og bred politisk oppslutning.

Disse erfaringene bør skolene bruke. For hva skjer med elever som blir bortvist? I hvilken grad har de blitt hørt og fått mulighet til å fortelle hva som skjedde, sette ord på ubehaget ved situasjonen og få uttrykke sine behov for å rydde opp for å unngå at det skjer igjen? Og hva skjer med elevene når de kommer tilbake? Hvilke rutiner har skolene for å resosialisere elever som har vært bortvist? Bortviste elever kan oppleve større avstand og utenforskap, og de trenger hjelp og støtte fra lærerne for å komme inn i klassen igjen på en god måte for alle elevene og for å sikre et inkluderende klassemiljø.

Hvilke rutiner skolene har er forskjellige og svært varierende. Skolene som bruker gjenopprettende prosess i arbeidet med sosial kompetanse og elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø, ser at det virker.

Det står ikke nevnt i loven hva skolen skal gjøre etter at elever som har vedtak om bortvisning kommer tilbake til skolen. Alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø, men vi er bekymret for at disse elevene ikke blir godt nok ivaretatt. Det bør derfor poengteres i opplæringsloven at skolene har et ansvar for å sikre at bortviste elever skal følges opp og sikres et trygt og inkluderende skolemiljø på lik linje med sine medelever.

Oppsummering og ønske om gjennomgang av opplæringsloven

Med bakgrunn i dette ber vi Kunnskaps- og integreringsdepartementet om å vurdere om de bestemmelsene i opplæringsloven som regulerer dette, er klar for en revisjon. Vi mener det er nødvendig å sikre at barnets rett til å bli hørt og at barnets beste kommer tydeligere fram i alle deler av saksbehandlingen i slike saker. Videre etterlyser vi et regelverk som sikrer at alle elever blir ivaretatt på lik måte uavhengig av hvilken skole de går på.

Vi ber også om at det kommer tydeligere fram at skolen først og fremst skal hjelpe elever med atferdsproblemer i klassen og ikke straffe dem ved at de tas ut av fellesskapet. Mobbeombudet i Buskerud, Bodil J. Houg, har erfart at noen skoler har et eget alternativt opplegg, som de kaller innvisning, i skolens regi på skolen for elever som ikke følger skolens regler. Dette er også i samarbeid med foresatte. Her bortvises elevene fra klasserommet, men de får sitte med tilsyn av lærer og jobbe med skolefag, få veiledning og oppfølging. Elevene får dermed ikke fravær. Denne form for bortvisning fra klasserommet vil vi anbefale departementet å se nærmere på.

To elever ga følgende råd om hvordan elever bør følges opp etter en slåsskamp: «Elevene bør ikke straffes, de burde følges opp.» og «Elevene trenger voksne som hjelper med å finne årsaken, som viser forståelse, tålmodige lærere.»

Med vennlig hilsen

Elev- og lærlingombudet i Oslo v/ Melinda Jørgensen

Elev- og lærlingombudet i Troms v/ Anita Lervoll

Elev- og lærlingombudet i Oppland v/ Kjerstin G. Lundgård

Mobbeombudet i Rogaland fylkeskommune v/ Gunhild Solem

Mobbeombudet i Hordaland fylkeskommune v/ Mari-Kristine Morberg

Mobbeombudet i Buskerud v/ Bodil J. Houg

Mobbeombudet i Oslo v/ Kjerstin Owren

Mobbeombudet i Troms v/ Jon-Halvdan Lenning

Elevorganisasjonen v/ leder Rahman Akhtar Chaudhry

Foreldreutvalget for grunnopplæringen v/ utvalgsleder Gunn Iren Müller

Voksne for barn v/ avdelingsleder Merete Borg

Redd Barna v/ avdelingsleder Thale Skybak

Signaturene er elektronisk godkjente.

Saksbehandler: Anne Elin Kleva, Redd Barna, Postboks 6902 St. Olavs Plass, 0130 Oslo